

بہاؤ 50 روپے مہینے تے رچے نوں اک ہیر کوٹھڑی چھپر کرائے تے لہہ گیا۔ اوہدے پتر بالا تے شاہو نال دے محلے لوہاں تے نوکر ہو گئے تے رحما رنگ روغن بنان والی اک ورکشاپ وچ کم لگ گیا۔ بختاں تے اوہدی دھی چوہ نالے پراندے بنا کے میاری دی دکان تے ویج آندیاں۔ سارے جی اپنے اپنے کم دھندے توں خوش سن۔ ورہے مگروں اوہناں چوہ داویاہ وی کردتا۔ پرفیر پٹائیں اوہناں نوں کیہ ہویا، ہولی ہولی جوہں اوہناں دے اندر ویج آئی جیہی لگن لگ پئی۔

بختاں نوں وہاں تے دلیلاں نے گھیر لیا۔ پنڈ ویج ہالے تے شاہو دے چریاں آتے کئی رونق سی۔ شہر آ کے دو تہریاں مگروں ای اوہ پیلے بلدی کیوں ہو گئے نیں۔ ایہہ گل بختاں دی سمجھ توں باہری۔ دو بے پاسے اوہ رچے نوں وکھ وکھ کے گڑھدی۔ رحماں اچے بہاؤ 50 روپیاں دا ہووے گا۔ پنڈ ویج سی تے جوان پترال توں دودھ کے کم کرداسی۔ پر شہر آ کے اوہ دو تہریاں ویج آدھاوی نہیں رہ گیا سی۔

رچے دا تاپ نہ لھتا تے بالا تے شاہو، پیو نوں وڈے ہسپتال لے گئے۔ رچے نوں مریضیاں دی قہار ویج بٹھا کے اوہ اپنے کم تے ٹر گئے۔ ڈاکٹر نے رچے دی حالت وکھ کے اوہنوں دو بے ڈاکٹر ول گھل دتا۔ ایہہ ہسپتال داوڈا ڈاکٹر سی۔ اوہنے رچے دے سارے ٹیسٹ کرائے۔ تے پٹیوں دیہاڑے آؤن دا آکھیا۔ پٹیوں دن بالا تے شاہو رچے دے نال ہسپتال گئے۔ ڈاکٹر نے رچے دیاں روپوناں وکھ کے اوہنوں وارڈ ویج داخل کر لیا۔ بالا کہن لگا۔ ”ڈاکٹر صاحب فیکٹری دا کیہو مزدور اے جیہوں کھنگ بخار نہیں ہوندا۔ تسمیں ہر کسے نوں ہسپتال تے داخل نہیں کردے۔ ڈاکٹر نے ہالے تے شاہو دے پیلے چریاں ول غور نال ویکھیا۔ فیر پٹھیا، اوہ کون نہیں، کتھوں آئے نیں، کتھے کتھے کم کردے نیں؟ ہالے سارے حالات کھول کے دتے۔ ڈاکٹر سن کے سوچیں پے گیا۔ فیر بولیا ”رحما رنگ روغن والی جس ورکشاپ ویج کم کردا اے، اوتھوں دا ماحول بندے دی صحت لئی بڑا ہی خطرناک اے۔ ہر قسم دے رنگ روغن ویج کجھ ایہو جیہیاں دھاتاں ورتیاں جاندیاں نیں جیہیاں ہولی ہولی بندے دے بچے ویج داخل ہو کے ہڈیاں دے گودے ویج بہہ جاندیاں نیں۔ ایہدے نال جوڑاں دا درد، گر دیاں دی خرابی، ہڈیاں دے کینسر دا خطرہ ہوندا اے۔“ شاہو کہن لگا۔ ڈاکٹر صاحب جوڑاں دا درد میرے اپنے نوں شہر آ کے ہویا اے۔ پنڈ ویج تے اہا ڈھائی من دی بوری ہس کے کنڈا تے سٹ لید اسی۔“ ہالے گھبرا کے پٹھیا۔ ڈاکٹر جی ساڈا اتا بیج تے جائے گا؟ آ ہو، بس دُعا کرو۔

”ڈاکٹر جی پردیس ویج رب تے تہاڈے توں وکھ ساڈی ہانہ پھرن والا کوئی نہیں ہے۔ ساڈے اُبے دادھیان رکھنا۔“ ایہہ آکھ کے ہالے نے شاہو دی ہانہ پھڑی تے کم تے ٹر گیا۔

کول بیٹھے ڈاکٹر دے اسسٹنٹ بشیر نے رچے دی رپورٹ پڑھی تے کہیا۔ ”ڈاکٹر صاحب تسمیں اوہناں نوں دسیا کیوں نہیں ہے رحما کینسر دی اخیرلی منزل آتے وے۔“ ڈاکٹر بڑی حسرت نال کہن لگا۔ ”بشیر! دن دا فائدہ؟“ ڈاکٹر نوں کجھ چر لئی چپ لگ گئی۔ فیر بولیا۔ ”بشیر! مینوں ڈاؤسی چنگلی طرحاں پتا اے۔ پنڈاں وچوں وگ تنگ لوکیں وڈے شہراں ول آئی کیوں جاندے نیں۔ میں آپ اک چھوٹے جیہے پنڈ وچوں شہر آ یا ساں۔ مینوں ایہہ وی پتا اے اکتھے آ کے لوکاں نوں کیہوے کیہوے اُن ڈھے روگ لگ جاندے نیں۔ پنڈاں ویج خوراک بے شک بوہتی چنگلی نہ لھے، پانی روشنی ہواتے خالص لھہ جاندے نیں۔ مین وڈے شہراں ویج تازہ ہواتے صاف ماحول دا ملنا بڑا ہی اوکھا ہو گیا اے۔“ بشیر نے پریشان ہو کے پٹھیا۔ ”ڈاکٹر صاحب ایہہ کیہ کہہ رہے او؟ اسیں تازہ ہوا ویج ساہ نہیں لیدے؟ ڈاکٹر کہن لگا ”شہراں دی آبادی ویج کتھے وڈے ایہو جیہے سینکڑوں کارخانے لگے ہوئے نیں جیہناں وچوں زہریاں گیساں تے دُھواں نکل کے ہوا ویج زلدار ہندا اے۔ رنگ روغن دے کارخانیاں ویج کم کرن والے نہیں جاندے ہے اوہ ہر ساہ نال سیسے، کرومیم تے کیڈیم جیہاں زہریلیاں دھاتاں دے پتکے پتکے ہزار ڈرتے اپنے بچے ویج جذب

کر دے رہندے ہیں۔“

بشیر کہن لگا۔ ”ماحول دی آلودگی دامسکد تے یورپ دامسکد اے، ساڈے کول تے اے کارخانے ای بوہت گھٹ نہیں۔“ ڈاکٹر نے جواب دتا۔ ”ماحولیاتی آلودگی صرف کارخانیاں سبھوں ای نہیں ہوندی۔ ایہہ ہور وی بوہت ساریاں چیزاں پاروں ہوندی اے۔ شہراں دیاں سنگھیاں آبادیاں، صفائی تے سیوریج دا ٹھیک بندوبست نہ ہونا، غیر شہراں دی اٹھتے واہ ٹریک توں پیدا ہون والا پٹرول تے ڈیزل دا دھواں تے شور۔ ایہدے نال بوہت ساریاں بیماریاں لگ سکدیاں نہیں۔ فضائی آلودگی تے شور نے شہراں وچ عام ہندیاں دیاں صحتاں نوں اندروں گھسن لاکھڈیا اے۔“

رات نوں ڈاکٹر وارڈ وچ راؤنڈ تے آیا۔ اک مریض نوں چیک کر دیاں اوہدی نظر ڈور وارڈ دے بوہے کول پئی۔ اک بڈھی جیہی زنانی جائے نماز اُتے ڈٹھیاں دُعائی تھہ چُکے ہوئے سن۔ اوہدیاں اکھاں وچ اتھرو تے چہرے اُتے نوری۔ ڈاکٹر نے اوہنوں خورنال تکیا تے اوہنوں لگا جویں اوہدی موتی ماں فیرتوں زندہ ہو گئی اے۔ نال والے بستر تے رحما لہا پیاسی۔ ڈاکٹر گو بیٹ لایا۔ ایہہ ضرور تے دی گھر والی ہووے گی۔ اوہ سے ڈاکٹر دیاں نظراں آگے بالے تے شاہودیاں نمودھان شکلاں پھرن لگ پھیاں۔ بالے دی واج اوہدے نشیں پئی۔ ”ڈاکٹر جی، پردیس وچ رب تے تھاڈے توں دکھ ساڈی ہانہ پھڑن والا کوئی نہیں ہے، ساڈے آپے دادھیان رکھنا۔“

کم چھڈ کے کلم کلا ڈاکٹر وارڈ دی باری کول آن کھلوتا۔ اوہدیاں اکھاں باہر لگیاں ہویاں سن۔ اوہنوں انج لگا جویں وارڈ دے باہر کھلر یا ٹھپ ہیرا ہولی ہولی سارے شہرنوں اپنے کلاوے وچ گئی جارہیاں۔